

DISPUTATIO MORALIS
DE

FVNDAMENTIS
PERIPATETICORVM QVI
BUS ARISTOTELES DOCTRINAM DE
MORIBUS SUPERSTRUXIT, NEC NON
STOICORVM ET ALIORVM RECEN-
TIORVM INTER SE COLLATIS

Q V A M

DEO OPT. MAX. ANNUENTE

SUB PRAESIDIO

DN. IOHANNIS EISEN

Philosoph. & J. U. Doctoris & Moral. P. P.
Ordin. Dicasterij Guelph. Provincialis Adseff.
& Consiliarij Saxo-Lauenburgici

Patroni fautoris & affinis sui ætatèm colendi

Publica placideq; disquisitioni subijciet

HENRICUS MEIBOMIUS Lübecensis

LOCO ET HORIS CONSVETIS

Ad diem II Maji,

•••(o)•••

HELMESTADI,

Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

CID ID C LVII.

7.

M. M.
a. XXIX. 42.

oll. diss. A
9, 42

VIRIS

*Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis,
Consultissimis*

DN. CHRISTOPHORO GERDESIO J. U. D.

DN. GOTHARDO ab HOVELEN

Reip. Lübecensis Coss. dignissimis

DN. MARTINO BÖKEELIO J. U. D.

Reip. Lübecensis Syndico dignissimo

NEC NON

Spectatissimo & Præstantissimo

DN. JOHANNI WERLHOFIO

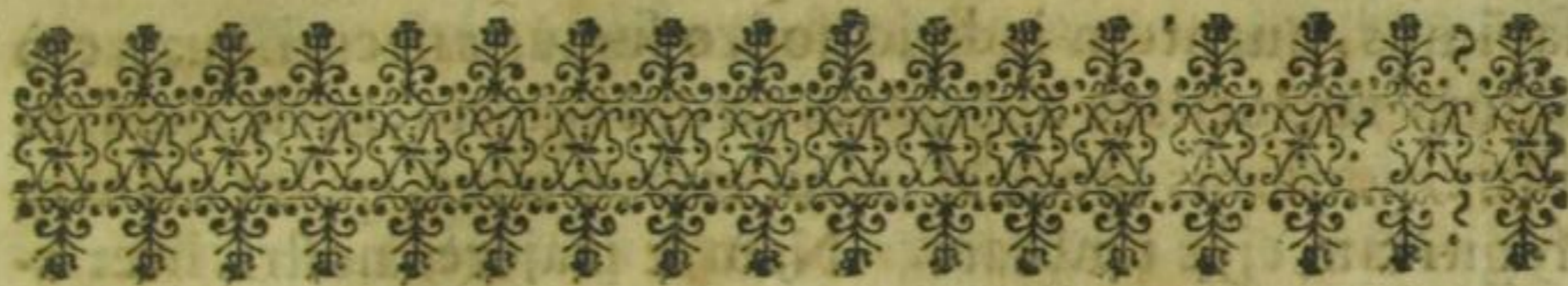
Civi apud Lubecenses primario.

DOMINIS PATRONIS, FAVORIBVS,
COGNATO, ADFINI

*Exercitium hoc Academicum L. M. Q.
inscribit*

Sächs.
Landes-
Bibl.

Henricus Meibomius Lübe-
censis A. & R.

THE S I S I.

Vemadmodum apud Areopagitas, ut tradit Lucianus in *Hermotimo* p. m. 266. morem fuisse legimus, noctu & in tenebris cognoscendis causis operam dare, ut non indicentes, sed in ea, quæ dicerentur, oculos suos defigerent iudices: ad eundem modum philosophari non duxerim inconueniens, sed rectum, ut rationum potius pondera nos in sententiam suam deprimant, quàm Illustris alicujus Viri nomen oculos pariter & iudicium fallaci fulgore perstringat. Cum grano enim salis accipiendum, quod Poëta ait, multum interesse:

*Davusne loquatur, herusve,
Maturusve Senex, an adhuc florente juventa
Fer vidus.*

Et idcirco Pythagoram non probamus, cujus auctoritas absque ratione valuit, ut vel ambitiosa illa verba *αὐτὸς ἴσθαι* satis indicant ap. Cicer. l. 1. de nat. Deor. p. m. 272. Parum profectò proficiet, quem ita doctoris sui captivavit auctoritas, ut nec ratio ab errore, nec libertatis amor à servitutis turpitudine; nec constantia veritatis à pertinaciâ revocare possit. Vide Joh. Salisberiens. l. VII. de nugis curial. cap. IX. & X. Sive igitur antiquus aliquis sit, sive recens, non advertendum est, quis dicat, sed quæ. Tantum enim

sapimus, quantum iudicio nostro sumus assecuti: quæ verò
solum auctoritate alicujus nititur cognitio, gerit quidem
illa eruditionis speciem, nihil tamen aliud, quam inanem
fugitivam ejus umbram. Nam & majores nostri, licet ἐν-
σοχώτατοι, aliquid ignorarunt; imò, sicut, Tertullianus ait,
lib. de anim. cap. 28., neque veritas desiderat vetustatem, neque
mendacium devitat novellitatem. Vide Senecam in fine Epist.
XXXII.

II. Quod si cujusquam magna fuit auctoritas, ut ra-
tionis instar haberetur, certe Aristotelis sancta penè apud
omnes eruditos fuit, quorum pauci tacitè, nemo directè
per aliquot jam secula ejus se doctrinæ opponere ausus
fuit. Fuit enim omnium ferè ingeniorum compendium,
ut, cujus naturaliter est capax humanum genus, id omne
ei natura infudisse videatur. Ut reliqua taceam, pluri-
mùm eum in Civilibus, sive Politica, sive Ethica species, præ-
stitisse, præclarè, ut omnia, ostendit ὁ πένυ. Conringius
noster in alterâ, quam de laudibus Aristotelis conscripsit,
dissertatione adeò, ut quicquid ante, vel post eum in eâ-
dem materiâ composuerint alij, præ insigni Nicomachi-
co opere ὑβλον καὶ ΦήναΦλου esse non immeritò dicas. Ju-
stus quoque Lipsius *Manuduct. 1. in Phil. Stoicam dissert. IV.*
invidenda quorundam de Aristotele effata habet, sed mox
aliorum cruda iudicia subjungit, quæ tamen pleraque ni-
hil aliud probant, quam destitutum revelationis libro, ad
percipiendas res divinas caligasse. Qua in re an rectè A-
ristotelem illi reprehendant, ego mei iudicij non facio.
Videantur duo de Pietate Aristotelis in Deum & homines
libri, quos non ita pridem Fortunius Licetus, Vir in Philo-
sophiæ Peripateticæ & sui ævi laudem natus, conscripsit.

III. Licet vero hæc ita sese habeant, licet sum-
mus sit, tamen ἔτι καὶ τῆς ἀληθείας ἀνίης, ut de Homero ait
Plato,

Plato. Non debet idcirco in ejus verba jurare scientiæ genuinæ affectator; non enim cultus hic, sed inanis quædam superstitio, nulli magis quàm Aristoteli ipsi invisa & improbata. Ipse enim castigat præceptorem suum Platonem, castigat Socratem *Polit. l. 2 cap. 6.* & semper se tam refellere sine iracundia, quàm refelli sine pertinaciâ paratum ostendit, & ad propria quoque veritatis gratiâ recantanda pronum, *Eth. Nic. lib. 1. c. 4.* Id quod etiam fecere Hippocrates, Cicero, Porphyrius, vide *Quintil. Inst. Orat. l. 3. cap. 3.* & Eunapium *in vit. Parphyrij p. 21.* Idigitur satis fuerit, si Aristotelem principis loco in eruditis habeamus, non qui dictator sit (neque enim dictaturam admittit res literaria) sed qui primo loco sententiam dicat, à quâ inferioris subsellij hominibus (juvenibus scilicet, & nondum confirmati judicij) non facilè sit recedendum.

IV. At verò hodiè in vituperium Aristotelis absque causâ digredi, omnium fermè intercalare carmen est, etiam eorum, in quibus si contradicendi libidinem quæras invenias; sin eruditionem, frustreris. Scilicet id demum est Philosophari, ab Aristotelicis placitis dissentire. Quamvis autem religio nobis sit in horum numero collocare incomparabilem Hug. Grotium, magnique eum Aristotelem fecisse sciamus, tamen injuriâ in hac de medio virtutis materiâ Aristotelis accusare tyrannidem videtur. Cujus gratiâ hanc *διάσκηψιν* bono cum Deo instituemus.

V. Aristoteles noster *lib. 2. Ethic. cap. 6.* virtutem definit, quod sit *habitus proæreticus consistens in mediocritate rationis, seu ut eam vir prudens definiverit.* Omnis siquidem virtutis est, non moralis tantùm, sed naturalis quoque, subjectum, in quo est, benè afficere, illudque conservare. Sic virtus, quæ in animali, conservat illud animal. Sic omnia sentium humanorum organa sua conservat virtus.

Dum enim oculus acutè videt, auris benè audit, gustus olfacit &c. quæ singulorum singulæ sunt virtutes, bene ipsis est, & conservantur. Quod si igitur nulla virtus aliquid corrumpit, ne moralis quidem hoc faciet. De Justitia Philosophus 3. Polit. cap. 10. *Neque virtus, inquit, corrumpit id, quod eam habet: nec justitia corrumpit civitatem.* Adeoque in eo posita virtus sit, necesse est, quod conservat. Omne autem medium conservat, quod inductione probare cuivis facilè est. Omnes actiones aut agunt plus, aut minùs, aut medium. Quæ agunt plus & peccant in excessu, item, quæ agunt minùs, & peccant in defectu, utræque corrumpunt. Natura modico est contenta; si tamen minus edis aut bibis, quàm naturæ tuæ sufficit, non alitur corpus tuum, sed corrumpitur. Si etiam voras tribus urfis quod satis esset, juxta Poëtæ jocum, & Herculeo more vinum totis congijs hauris, tantùm abest, ut conserves corpus, ut perniciem ejus, extremumque interitum provoces. Solum illud, quod in mediocritate positum fovet, nutrit & conservat. Id quod accuratè notant medici, qui nimium & nullum motum fugere, modicum amplecti jubent. Et sic in alijs quoque omnibus, in quibus nullam repereris dissimilitudinem. Quandoquidem igitur virtus conservat, & omne medium conservat, necesse est, ut in medio posita sit virtus. Et hoc ipsum porro ita ostendit Philosophus. Nimirum in omni continuo & divisibili, est plus, minùs & æquale. Affectus vero, circa quos versatur virtus, sunt continuum quid & divisibile, non quidem per se, per accidens tamen. Licèt enim non sint in prædicamento quantitatis, sed qualitatis, tamen dicuntur dividi ratione temporis, motus &c. quomodo dicimus: magnus dolor, breve gaudium, brevis ira. Ergo in affectibus est plus minùs & æquale. Virtus versatur circa affe-

ca affe-

ea affectus, nec est tamen plus, nec minus. E. æquale. Non
verò in omni medio, sed in medio rationis tantum confi-
stit virtus nam medium illud rei, licet observetur in actio-
nibus, tamen sunt vitiosæ. Imò nec medium rationis in
omnibus affectibus, actionibusque obtineri potest, uti do-
cet 2. *Ethic. cap. 6.*

VI. Hæc Aristotelis de virtutis mediocritate doctri-
na uti ab omni ævo habuit, habetque hodiè assertores &
approbatores plurimos: ita invenit etiam, qui eam impu-
gnarent cum antiqui, tum recentiores. Duobus autem
modis ipsi contrariati sunt. Cum enim omnis virtus suis
limitetur finibus & in modo consistat, modum verò trans-
grediens vergat ad culpam, vel excedendo vel deficien-
do: si in medio virtus non consistit, erit vel in excessu, vel
in defectu. Posterius amplexi sunt Stoici, qui non in
modo, temperie & harmoniâ affectuum cum ratione vir-
tutem posuerunt, sed in plenariâ eorundem excisione &
defectu. Prius placet Incomparabili HUG. GROTIUS,
qui in præfatione aurei operis de Iure Pacis & Belli Ari-
stotelem castigat, & non ad mediocria, sed summa nos in-
citare, præviâ ratione, conatur. Verum, quod pace illo-
rum dixerim, utraque fortè pars infirmioribus machinis
tantum hostem & acerrimum veritatis defensorem est ag-
gressa, ut ex collisione argumentorum patebit. Ac de Gro-
tij quidem sententia primùm agemus.

VII. Cum is formam virtutis in mediocritate col-
locare nollet, in convenientiâ eum recta ratione eam po-
fuisse videtur. Id, quod jam ante Grotium multis docuit
Meisnerus *Phil. Sobr. part. 1. sect. 2. cap. 2. quest. 2.* magnâ a-
nimi moderatione, non innovandi, ut ipse loquitur, aut com-
munem Peripateticorum sententiam cavillandi studio, sed pro
jure libertatis Philosophica, veritatis tantum amore. Volunt
autem

autem videri contradicere Aristoteli, cum reverâ non contradicant, sed amicè conspirent. Quod enim illis est convenientia cum rectâ ratione, hoc Aristoteli mediocritas rationis, seu, ut vir prudens definiverit. Recta siquidem ratio est perfectio nostri intellectus. Perficitur is quinque illis habitibus, quos inter Prudentia excellit. Quare hoc Arist. *addit. ut vir prudens definiverit.* Neque enim aliter scire possumus, quid sit rectæ rationis, quàm quod illi, quorum intellectus habitibus illis perfectionem suam assecutus, judicant esse rectæ rationis. Si solam mediocritatem posuisset pro forma virtutis Aristoteles, jam peccasset: dum verò in medio rationis collocat, optimè ijs consentit. Virtus enim est habitus Electivus. Eligit autem, quòd bonum est. Id verò demum bonum, quòd rectæ rationi, luminis naturæ & honestati convenit. Tum verò aliquid rectæ rationi convenire dicitur, quando id ita sese habere, ut nec excedat, nec deficiat, viri prudentes judicant. Nulla igitur hîc contradictio, sed placidus consensus.

IIX. Consistit jam in medio virtus, inter duo vitia seu extrema, excessum nempe & defectum. Neque enim audiendus est Vir quidam doctus, qui ita concludit: *Potius dixerim virtutem omnem contrariam esse certo cuidam generi vitiorum, idque genus dividi in duo contraria vitia, quorum utrumque moderatur virtus, non ut medium illorum, sed contrarium eorum generi.* Possumus vero hoc quidem concedere, virtutem opponi uni vitio in genere, duobus in specie: interim negamus, quod, hac sententiâ positâ, virtutem esse in medio duorum extremorum, hoc absurdum inde sequatur, ut ipsa virtus sit vitiosa, quia quod est in medio, participat de utroque extremo. Virtus autem in medio vitiorum. Ipse quidem Aristoteles in Magnis Moralibus

libus

libus ait virtutem esse compositam ex vitijs: at verò quod inde deducitur, ipsam virtutem esse vitiosam, id non sequitur. Neque enim manent vitia, quando ita inter se componuntur sed ità, ut oriatur tertia species laudabilis, nempe virtus. Res potest illustrari exemplis Physicis & civilibus. Misce vinum & mel, oritur tertia species diversa, nempe mulsum. Et vero venena interdum misceri salubribus medicamentis norunt οἱ ἰατρῶν παῖδες, nec tamen jam commista venenorum aut substantiam amplius aut nomen retinent. In Civilibus quoque ex commistione παρεκβάσεων oriri rempublicam aliquam bonam posse, quæ non amplius sit παρέκβασις, tradunt Politici. Verùm in defendendo Aristotele penè nimis evagatus sum: ad Grotium revertor.

IX. Cum igitur is in conformitate cum recta ratione formam virtutis collocasset, ostendere conatur, quomodo virtus non in medio tantùm, sed in summitate etiam, ut ita loquar, seu excessu sit collocata. *Recta ratio, inquit, quàm virtus ubique sequitur, in quibusdam modum sequendum dicitur, in quibusdam ad summa incitat.* Affert deinde exemplum pietatis, in quâ non medium commendatur, sed excessus: nam Deum nimis colere non possumus. Verùm hæc probatio nulla est. Argumentatur Grotius à cultu diviuo ad virtutes morales, & ita μεταβάσειν facit εἰς ἄλλο γένος, quòd in alijs merito Aristoteles, in Aristotele ipse Grotius culpat. Pietas est heroica quasi quædam virtus & eminentia moralium; virtutum, culmenque justitiæ, quàm sub nube solum & eminus inspexit Aristoteles, adeoque ejus inter virtutes ne meminit quidem. Vide Piccolomineum *Grad. IV. Phil. Mor. cap. 35.* Quòd si ponamus esse virtutem moralem, nihil tamen hinc contra Aristotelem concluditur. Ignorârit Aristoteles quid
B sit

fit pietas, largimur hoc libentes: nec nos hanc ab illo discere volumus, nec idcirco in mediocritate virtutis constituendâ peccavit.

X. Verùm alia quoque affert exempla, *neque aeterna*, inquit, *bona nimium possumus appetere, neque aeterna mala nimium formidare, neque peccata nimium odisse*, quibus adde Lactantij exemplum *lib. VI. Inst. div. cap. 16.* quòd nunquam quis rectè factis nimis lætari possit, & quæ de appetitu justii habet *Sarisber. Polycrat. l. 8. cap. 15.* *Quanto, inquit, appetitus justii, qui in voluntate est, crescit amplius, tanto melior est & dignus ampliori beatitudine: nam nimis velle, quòd justum est, nemo potest, nisi fortè quis queat nimium esse justus aut beatus.* Verùm nihil ad rem: quærunt enim medium in ijs rebus, in quibus medium aliquod inveniri non posse, ipse Aristoteles tradit. In omnibus enim illis exemplis jam medium aliquod rationis est, quia nempe omnibus circumstantijs observatis, in quibus medium rationis consistit, appeto justa, formido æterna mala, odi peccata. Quomodo vero medij potest aliquod esse medium? Perinde ac si in virtutibus quæ media quodammodo sunt, temperantiâ & fortitudine quærere medium velim, uti hæc omnia expresse docet *Aristot. l. 2. Ethic. cap. 6. comm. 40.* *Grogius* igitur medium aliquod rei in his videtur quærere, nec advertit, jam eas actiones ad mediocritatem rationis esse perductas. Vide *Cl. Hornejum Phil. Mor. l. 3. c. 1. §. 17.*

XI. Admodum quoque falluntur & fallunt illi, qui, quoniam magnanimitas in maximis honoribus, magnificentia in maximis sumptibus occupata est, idcirco quasdam virtutes non admittere mediocritatem existimant; licet enim objectum sit maximum, tamen magnifici & magnanimi non tùm virtuose agunt, cum maximè objectum illud appetunt, sed cum modum servant, & circum-

stan-

stantias, quas ratio præscribit, attendunt. Quòd ipsum innuere voluit Philosophus, quando *Ethic. Nicom. IV. c. 6.* ait: Ἔστι δὴ ὁ μεγαλόψυχος, τῷ μὲν μεγέθει ἀκρῶς· τῷ δὲ, ὡς δεῖ, μέσος.

XII. Patet igitur Grotiana argumenta nondum subvertere mediocritatem virtutis. Possumus verò etiam hoc Grotio, præeunte nobis Aristotele, ejusque interpretibus, largiri, in quibusdam virtutibus ad summa incitare rationem. *Aristot. V. Ethic. cap. 2.* (seu, ut alij, c. 1.) ita ait: *Nam quia injustus est etiam plurius usurpator, circa bona non omnia versabitur, sed ea tantum, in quibus fortuna prosperitas & adversitas consistit.* Ex quo loco rectissimè colligit Eustratius Nicænus reliquas virtutes intellectuales nequaquam consistere in mediocritate, sed omnino, quo quis plura animi bona sibi paraverit, eò esse excellentiorem. Et hoc ipsum probat idem Commentator ex *lib. IX. Ethic.* ubi definit, quid amicus amico præstare debeat, *cap. 8.* ubi agit de philautiâ ac dicit laudabilem esse philautiam illam, quâ quis in infinitum appetat animi bona. Et non alio fortè respectu Plato virtutes Summitates vocavit, uti discimus ex Appulejo *lib. de dogm. Plat.* Agnoscit igitur Aristoteles quoque, non omnes virtutes consistere in mediocritate, & verè Gellius dixit, esse quædam, quorum amplitudines nullis finibus cohibeantur, & quæ quanto majora auctioraque sint, etiam tantò laudatiora sint. Virtus verò Moralis, quæ circa moderandos affectus occupata est, omnino in mediocritate consistit.

XIII. Sed pergit Grotius & conatur ostendere, quæ, quamque absurda hanc hypothesin semel positam consequantur. Ait, virtutes diversas, parsimoniam & liberalitatem in unum compegisse. Sed, ignoscant summi Viri manes, utrumque vacillat: nam primò hoc non sequitur ex

illâ hypothesi positâ, deinde Aristoteles parsimoniam & liberalitatem non compegit in unum, sed maximè sejunxit, quippe, cum parsimonia sit species defectus, seu alterius extremi, quòd liberalitati opponitur. *Multi modi, inquit, l. 4. cap. 11. illiberalitatis esse videntur.* Et mox: *Hi igitur ita vocantur, ut Parci.* Et est profecto species quædam avaritiæ, quia parcus etiam necessarios sumptus facere recusat, non solum in juvandis amicis, sed etiam erga seipsum. Neque enim simpliciter verum est, quòd vult Grævinckelius in dando nos liberales, in erogando parcos esse. Æquè enim liberalitas in erogando ac in dando consistit. Parcum verò eum esse possumus largiri, qui non omnes in erogando observet circumstantias. Quòd si verò omnes in dando & erogando servat, jam non parcus amplius, sed liberalis est. Verum rei manifestæ non amplius immorabimur.

XIV. Alterum absurdum, quòd elicere conatur Grotius, hoc est. *Veritati, inquit, dedit opposita minimè ex æquo respondentia Iactantiam & Dissimulationem.* Verum confunduntur hic veritas Practica & Theoretica. Veritas Practica est virtus Moralis, quâ sensa mentis nostræ exprimimus, & rectius dicitur Veracitas apud Latinos: apud Græcos verò nomen non invenit. Veritas verò Theoretica est adæquatio rationum, quæ sunt in intellectu, cum rebus. Priorem considerare est solius Ethici. Circa posteriorem versantur in actu signato Metaphysica, in exercito omnes in universum disciplinæ, in directivo Logica. Adcoque hæc multum inter se differunt. Nec video, quomodo non rectè Iactantia & dissimulatio opponantur veritati in specie. Nam in genere ei opponitur mendacium, quando quis sensa mentis suæ non exponit. Facit autem hoc duobus modis. Primò, quando sibi plura tribuit, quàm ex veritate

tate

tate tribui possit, & dicitur Iactans. *Omnis quippe ostentatio non caret suspitione mendacij, & quicquid assumitur, propriam non putatur*, inquit rectè Symmachus *lib. 1. Epist. 1.* Secundò, quando sibi minus tribuit, quàm ex veritate debebat, & ea, quæ sibi adesse scit, vel negat, vel minuit. Frustra igitur est Grasvvinckelius, quando propriæ laudis dissimulationem indolem industriæ esse, nec inter mala referendam asserit: Licet enim non sit tam grande vitium, quàm est alterum extremum, vitium tamen est, quia à veritate, quæ virtus, quæ medium est, discedit. Quicquid vero præter virtutem, vitium est, quicquid ultra veritatem mendacij species est, adeoque non laudandum. Et verò, quandoquidem omnes homines naturâ suâ ad laudem sunt ὀζύπρωτοι, vix crediderim ullos reperiri, qui sua extenuent, nisi hoc alio fine faciant, nempe ne fortè cogantur bonis suis prodesse alijs, quòd si faciunt, certè maximè peccant. Imò, qui ita sua dissimulant, ut velint videri humiles, cum revera superbissimi sint, ne illi quidem sunt laudandi. Certè Socrates, cujus exemplum affert Aristoteles, cum hoc dixit, se id tantùm scire, quod nihil sciat, non hoc indicare voluit, se ignorantem esse, sed omnia illa quæ sciat, minima esse eorum, quæ nesciat.

XV. Tertium absurdum ita proponit: *Quibusdam rebus vitij nomen imposuit, quæ aut non existunt, aut vitia per se non sunt, ut contemptus voluptatis & iræ adversus homines vacuitas.* Et iræ quidem adversus homines vacuitas quod non detur, & si detur, quòd non virtuti, sed vitij annumeranda sit, tum demonstrabimus, quando cum Stoicis res nobiserit. Nunc tantùm de vacuitate ab omni voluptate, quæ alias stupiditas dicitur, differemus. Hanc primò Grotius ait non esse vitium per se, atque adeò apertè contradicit Aristoteli *Ethic. Nic. l. 3. cap. 4.* ubi eam in defe-

Atque, temperantiæ collocat. Quòd si hoc tantum Grotius vult minùs eam esse vitium, quàm alterum extremum, non repugnamus. Ipse Philosophus *lib. 2. cap. 8.* magnam inter vitia seu extrema virtutum differentiam constituit, aitque: *Temperantiæ non stupiditas, quæ deficit, sed quæ excedit, intemperantiæ magis est opposita.* Et ibidem regulas ponit, quomodo dignoscere valeamus, quodnam inter extrema pessimum sit, & quàm maximè à medio recedat, nimirum in dolorificis defectus, in voluptuarijs excessus.

XVI. Quod si vero planè vitium non esse contendit Grotius, vitare non potest, quin incidat in difficultates. Si enim non est vitium, aut erit virtus aut simile quid virtuti. At verò, qui abstinet ab omnibus voluptatibus, aut facit id coactus, aut spontè; si coactus, laudem non mereatur, si spontè, multo minùs. Ergò nullo modo talis *ἀναίσθητος* virtus erit, aut simile quid virtuti. Ponè esse aliquem omnibus sensibus orbatum, ut nullâ re voluptuosâ afficiatur, ponè esse vetulum, frigidum, qui uti frui nullis amplius delicijs possit, non laudaverim. *Quod enim necessitas præstat, ipsa deprecatur,* ut ait Tertullianus *lib. 1. ad uxorem. cap. 3.* Coactus ille temperanter vivit, non ex electione, quæ in virtute constituendâ utramque paginam facit, adeoque non temperanter, sed temperantiâ tantum agit, juxta Philosophum *lib. 2. c. 3. ὅτι ἀνάγκης πρᾶξις ἔσται σπυδαίος,* inquit tanquam ex oraculo idem *l. 2. Magn. Mor. cap. 7.* An fur idcirco laudandus, si in factis deprehensus suum cuique tribuere, & ita iusta agere cogatur? An ille temperans, qui in carcere detentus non potest exercere libidinem & luxuriam? An pauperibus laudi ducendum, si illos egestas in diem vivere, & deliciosos sequi mores non sinat. Suspirant nimirum hi multò ardentius ad veritas necessitate delicias: & sicut ignis modicâ lympharum asper-

aspergi ne augetur potius, quam minuitur: sic coacta illa temperantia acuit desideria vitiosæ mentis. Da vires, da potestatem & licendi copiam, sponte sua ad vitia properabunt. Pulchrè de talibus Seneca *Epist.* 42. ait: *Multorum, quia imbecilla sunt, latent vitia: non minus absurda, cum illis vires sue placuerint, quam illa, quæ jam felicitas aperuit. Instrumenta illis explicanda nequitia desunt. Sic tuiò serpens etiam pestifera tractatur, dum riget frigore, non desunt illi venenæ tunc, sed torpent.* Et hoc ipsum concludit vetus Poëta Anonymus ap. *Arist. Rhetor.* l. 2. cap. 23.

Εἴπερ γὰρ ἔδὲ τοῖς κακῶς δεδρακώσιν

Ἀκασίως, δίκαιον εἰς ὀργὴν πεσεῖν.

Ὅνδ' εἰγ' ἀναγκασθεῖς τις εὖ δεῖσει πῦα

Προσῆκον ἐστὶ τῷ δ' ἐφείλεθαι χάρειν. quæ ita vertimus:

Nam si scelesti fortè quid patrantibus

Non sponte, pessimum est nefas irascier:

Nec, si coactus quis boni quicquam patret,

Id propter illi multa habenda gratia est

Vide quæ in hanc rem ex Terentio, Appiano, Aristophane Philone notavit J. Gruterus *ad Tacit. part. 1. discurs. 5. p. 41* & 42. Scilicet is demum verè virtutè præditus esse iudicandus est, qui (ut verbis elegantissimis Themistij Euphradæ *orat. gratiarum ablorià ad Imp. Constantium p. 11. utar*) ἐν ἔξοχῃ μὲν ἀδικίας δικαιοτέρῳ Ἀναξαγόρῃ, ἀδείᾳ δὲ ἀκολασίας σωφρονέστερῳ Ἐενοκράτῃ, τρυφᾷν δὲ ὑπερ' ἐκεῖνον τὸν Σαρδανάπαλον ἢ ῥαῶν ἀνέχεται λιμᾶ καὶ δίψης, ἢ διογένῃς ὁ ζινοπέυς, quæ ex versione Cl. J. Cti Georgij Remi ita habent: *cum tantà sit præditus potentiâ, ut et si velit, impunè injuriò esse liceat, tamen sit Anaxagorâ justior: qui impunitate peccandi libidinandique, sibi propositâ, Xenocrate tamen sit moderatior: qui, cum deliciis supra Sardanapalum affluere posset, Diogene Sinopeo famem sitimq; facilius*

facilius ferat. Manet igitur hoc, estque verissimum, non esse propterea laudandum aliquem, si coactus, mediisque necessarijs facultate & occasione destitutus à vitijs sibi temperet.

XVII. Porrò autem ne eum quidem, qui cum voluptate frui per occasionem, nullo impedimento obstante, posset, tamen abstineat, laudandum esse, hoc est, quòd impræsentiarum nobis probandum venit. Sunt vero vix ac ne vix quidem homines, sed trunci potius naturam referunt, qui ab omni voluptate abstinent. Quædam etenim voluptas maximè est licita, quàm comparare Musarum svavibus cantilenis solitus est Pythagoras, teste *Malcho in ejus vitâ*. Nec soli corpori sed animo quoque sunt ex voluptatibus paratæ deliciae. Quòd ipsum pluribus disputat Philosophus *Ethic. l. VII. cap. 13. & lib. X. cap. 4. & 5. Item Magn. Mor. lib. 2. cap. 7.* quem exscribere hâc vice nolo. Adeoque verissimè, & ad Aristotelis mentem Plato, teste *Apulejo in lib. de ejus dogm. Voluptatem neque bonum esse absolute, neque simpliciter malum: sed eam, quæ sit honesta, nec pudendis rebus, sed gloriosis actibus veniat, non esse fugiendam: illam verò, quàm aspernatur natura ipsa, turpi delectatione quæsitam, vitari oportere censebat.* Vide quæ infra de gaudij utilitate & necessitate contra Stoicos differimus. Non igitur absurdum, illum hominem, qui datâ operâ supprimit omnes voluptates etiam licitas & ad se valetudinemque suam conservandam maximè necessarias, non tam bene agere, quàm qui eas adhibet. Naturæ siquidem ipsi vim infert, qui sui conservationi non studet, & quàm licite usurpare poterat, obstinato animo respuit voluptatem. Quòd si non tam bene agit, peccat aliquâ ratione. Ergo *ἀνασθησὶς* saltem aliqua ratione vitium erit, licet non tam grande, quàm Intemperantia.

XIIX.

XIX. Quanquam autem ostenderit vitium aliquo modo esse, tamen ne sic quidem Grotio factum fuerit satis. Duplici enim argumento pugnat. Aut, inquit, vitia per se non sunt, aut non existunt. Posterius igitur nobis examinandum quoque erit. Et habet quidem hic Grotius confitentem reum Aristotelem, qui *lib. 3. cap. 14.* expressè docet, tale vitium fortè non reperiri, quia vix amplius sit homo, cui nihil sit jucundum, cui nulla inter hunc illumve cibum differentia intercedat, unde nec nomè illud vitium invenisse scribit. Verùm enim verò, quod inde concludere vult Grotius, non procedit. Nimirum multa sunt vera & in scientijs traduntur verissima, quæ actu ipso in vitâ humanâ non dantur. *Ἀεργατῆριον* interdum Philosophi nostri, & speculationes proferunt, quas ad praxin nec à semetipsis, nec ab alijs transferri posse sciunt. Oportet enim artium præcepta magis de Ideâ esse & perfectione, quàm de imperfectione & defectu. Vide Cicer. *præloq. in Brut. seu de Oratore*, ubi his tandem verbis concludit: *Quicquid est igitur, de quo ratione & viâ disputatur, id est ad ultimam sui generis formam speciemque redigendum.* Ipse Aristoteles virtutem, quæ in nullo mortalium aut certè paucissimis reperta, describit, & *Ideas Platonicas dum refutat* (verba sunt auctoris Angli, qui Religionem Medici scripsit *part. 2. sect. ult.*) *in ideam ipse incidit; nihil enim aliud est ejus summum bonum, quàm somnium & chimæra*: nec tamen hinc sequitur, descriptiones illas esse falsas. Ita Stoici sapientem suum, qualis nusquam datur, effinxerunt. Lipsius *Manuduct. ad Phil. Stoic. II. diff. IIX.* Medici temperamentum ad pondus, sanitatem absolutam, Physici elementa pura describunt, quæ sciunt aut omninò non existere, aut parvo intervallo durare. Nec in optimâ republ. constituendâ à Platone in libr. de Republ. Aristotele in Politicis,

cis, Thoma Moro in Utopia Th. Campanella in republica
Solis, Anonymo in mundo Altero & Eodem erratum
est, quia facilius forte voto, quam actu ipso talis respubl.
datur. Architectum Vitruvius, Oratorem Cicero, bonum
principem Xenophon in Cyro, Homerus in Ulyffe, Virgi-
lius in Aenea depinxerunt, non quod existimassent tales ali-
quos in rerum natura reperiri, sed quia talis consideratio
apprimè est utilis, ut in hoc veluti elegantissimo speculo,
quivis, quid sibi desit, perspicere, & naevos suos abstergere
valeat. Vide elegantissima in hanc rem verba *Philip.
Scherbij in defens. Phil. Aristot. contra Ramistas, cap. 5. in Phil.
Aldorphina p. 25, 26. & imprimis Cl. Naudeum in bibliographia
Politica p. m. 24. & 25. edit. Batava.*

XIX. Quartum absurdum ex justitiae mediocritate
deducere conatur, quam Aristoteles quoque ipse tangit
sub initium lib. V. Præmittit enim ibi esse peculiarem diffi-
cultatem, quia alia mediocritas ac in reliquis virtutibus.
Primo autem Aristoteles reus agitur alicujus *μετρίσματος ἐν
ἀλλο γένει*. Non dicam nunc, quantus in demonstrando
fuerit Aristoteles, & qualem nobis reliquerit doctrinam
Analyticam, quæ à tot retrò seculis illustrata quidem, nun-
quam aucta est: homo enim fuit & errare, imò in sua ipsius
præcepta impingere potuit. Meo vero judicio nequaquam
contra ea peccavit. Neque enim hoc in principio posuit,
omnes virtutes esse in mediocritate affectuum positas, sed
tantum in medio, ut jam diximus. Et verò eam in medio
consistere mox clarum erit. Quæ igitur hic *μετρίσματος*? Ut
autem virtutis mediocritas pateat, supponimus hic cum
Aristotele: Injustum esse inæquale quid, quòd nemo ne-
gabit, adeoque injustitiam esse inæqualitatem. Inæquale
autem in se continet plus vel minus. Plus, quando unus
id sibi sumit: minus, quando alter id accipit. Quòd si igitur
tur

injustitia est in æqualitas, justitia erit æqualitas. Justum igitur est medium, quia omne æquale est medium. Et verò circa quamcunque rem possumus peccare excessu vel defectu, in illa potest utique observari mediocritas. Atqui in rebus fortunæ possumus peccare excessu vel defectu. Ergo in rebus fortunæ potest esse mediocritas. Hæc mediocritas jam est justitia. Si tu Sempronio plus auferas, quam debebas, peccas in excessu; minus das Titio, quam debebas, peccas defectu: Et tamen circa hos actus veritatur Justitia & Injustitia.

XX. Et hæc quidem secundum Aristotelem ita sese habent. Verùm liceat hîc libertate Philosophicâ summum doctorem aliquanto deserere, & rem ipsam accuratius examinare, ut Grotio fiat satis. Nimirum Justitia eodem modo, quo reliquæ virtutes morales, in medio est collocata. Posita enim inter duos vitiosos habitus, quærit mediocritatem inter excessum & defectum. Si enim Justitia, ut Aristoteles ipse vult, versatur inter lucrum & damnum, si utrisque illis convenit plus & minus, sequitur duplices esse actiones circa duplicem materiam augendam aut minuendam. Si duplices actiones, duplices quoque habitus vitiosi, adeoque inter illos erit justitia, ut qualibet alia virtus inter duo vitia.

XXI. Hoc ipsum, ut clarius pateat, in speciebus quoque justitiæ ostendere conabor. Sunt verò hæ, quas ipsius Aristotelis verbis referre malumus *Eth. V. cap. 2. ex versione Magiri*: *Justitia igitur ex parte juris, una quidem species est, quæ in distributionibus, aut honoris aut pecuniarum aut aliarum rerum consistit. Altera vero, quæ in commerciis emendandis versatur. Circa bona fortunæ versatur omnis Justitia. Bona illa fortunæ sunt duplicia, aut communia cum alijs, aut nostra propria: Circa communia fit distributio, circa pro-*

pria commutatio instituitur & contractus. Contractus autem considerantur vel ut instituendi, vel ut jam instituti. Circa instituendos versatur Commutativa & ab initio cavet, ut commercia rectè instituantur. Circa jam institutos versatur Correctiva, & si quæ facta deceptio, eam corrigit. Adeoque prior circa voluntaria, posterior circa involuntaria *συναλλάγματα* versatur. Verùm tres hæ facilè ad duas species reducuntur, & nos duas posteriores pro unâ habebimus.

XXII. In Distributivâ igitur Iustitiâ, ut inde ordiar, dupliciter peccatur. In Excessu cum tribuitur plus indigniori: in defectu, cum minus digniori: utroque enim modo peccatur. Nam & is, qui plus indigniori tribuit, verbi gratiâ honores, tribuit boni plus, mali minus, adeoque contra justitiam peccat, licet non æque injuriam faciat (nisi fortè reipublicæ) ut alter ille, qui dignum, non tribuendo ei, quòd debebatur, maximâ afficit injuriâ. Sic quando circa pœnas versatur. Iudex peccare potest in excessu & defectu. In defectu quidem, si remittat pœnam, ut lubet, nec puniat meritos secundum leges, quarum ipse minister est. Ita enim gravissime peccat, & dum abire impunitos finit nocentes, vires subministrat audaciæ. In excessu, si semper nulla habitâ æquitatis ratione, jus strictum sequatur, ex. gr. si chirurgum, qui in palatio venam secat, morte puniat, strictè inhærens illi legi, quæ eum, qui in palatio sanguinem profuderit, necare jubet. Tunc enim fit, quòd ille apud Comicum *Heaut. act. 4. sc. 4. vers. 48. ait:*

Ius summum sepe summa malitia est.

Non verò omnia ad rigorem juris examinanda sunt, sed interdum secundum æquum & bonum aget Iudex. Omnes enim leges universales esse oportet, siquidem omnes in re publica aliqua cives obligare debeant, ità, ut nemo se ex-

clu-

clusum esse & privilegio aliquo gaudere existimet. *In u-*
niversum verò aliquid, quod quasi certam formam habeat, con-
stitui non potest, scribit verissime Imperator Trajanus ad
Plinium suum *lib. X. Epist. 98.* hoc est, nulla lex est tam uni-
versalis, quæ non ob casuum incidentium varietatem, ali-
quam patiatur exceptionem, adeoque secundum æquum
& bonum sit explicanda.

XXIII. Porro in Iustitiæ alterâ specie, quæ circa
contractus tum instituendos, tum corrigendos versatur,
itidem datur & excessus & defectus. In Excessu peccat,
qui tribuit sibi plus, quàm alteri: in defectu, qui tribuit
alteri plus & sibi minus. Qui igitur defectu peccat, licet
injuria fortè per se neminem afficiat, & hinc quibusdam
planè peccare non videatur, tamen revera peccat in hanc
justitiam, quia non rectè commutat, exempli gr. si pro re,
quæ vix centum thaleris æstimari mereatur, det mille. Si
enim non rectè commutat, illa rectitudinis adesse debitæ
privatio omninò aliquam importat vitij rationem, licet
non tam grande sit vitium, quam Excessus. Et verò non
requiri, ut duo extrema æquè sint vitiola, jam ante ex Ari-
stotele diximus.

XXIV. Patet igitur in omni justitia dari excessum
& defectum, quemadmodum in reliquis virtutibus. Iusto
in Excessu opponitur Nimis iustus, in defectu Injustus.
Nimis justum voco illum, qui peccat in excessu, non, quod
vocabulum illud apte exprimat rem ipsam, sed quod a-
liud non suppetat, quomodo multa in morum scientia,
etiam apud Græcos, nomina non invenerunt. Revera e-
nim nemo nimis virtuosus esse potest, nimis temperans,
nimis fortis: hoc enim ipso, quòd virtute, quæ in medio
consistit, præditus est, omne nimium excluditur. Potest
tamen fortassis ille, qui excedit virtutem dici nimis justus,

nimis temperans, nimis fortis &c: quemadmodum. *Calor est ea vis, quâ generamur, vivimus, nutrimur & augeſcimus, ſe tamen dicas calor nimius, febrem ſignificabis: ita nimis fortis dicitur audax ſeu temerarius, nimis temperans inſenſilis, nimis prudens callidus.* Et vero has loquendi formulas Germanica noſtra lingua vel imprimis admittit. Interim hæc nemini obtrudimus, nihilque intereſt ita defectum juſtitiae voces, an anonymum cum alijs nonnullis conſtituas. Quandoquidem enim rem ipſam dari ſatis luculenter oſtendimus, non erimus de verbis ſolliciti. Vide Cl. Philoſophi ac Medici *Franc. Valleſij Covarrubiani librum de ſacra Philoſophia cap. 67. ubi explicat Eccleſiaſtis illud cap. 7. Noli eſſe juſtus multum.*

XXV. Ultimum, quòd Ariſtoteli impingit, abſurdum Grotius, vult deducere ex *cap. 4. l. 5. Ethic.* ubi id docet Philoſophus: Si quis committat adulterium non voluptuoſâ libidine, ſed lucri tantum cauſâ, quòd ab illâ, cum quâ conſueſcit, accipit, injuſtiorẽ illum eſſe, quàm intemperantiorem & contra: Si quis ob libidinem adulterium committat, adeoque dando Thaidi ſuæ peccunias, ipſe damno afficiatur, intemperantiorem eſſe, quàm injuſtiorẽ. Non ait igitur hoc Ariſtoteles, non peccare priorẽ etiam in temperantiã, poſtioriẽ an juſtitiam; ſed hunc in temperantiã magis, illum in juſtitiam. Quandoquidem omnis actio humana æſtimanda eſt ex fine. Finis autem prioris actionis non eſt expletio cupiditatis, nec poſterioris ſui ipſius defraudatio: ſed hujus quidem lucrum, illius libido. Quæcunque igitur verſatur circa lucrum & pecuniam, ad illam prior, & quæcunque virtus verſatur circa libidinem, ad illam poſterior actus eſt referendus. Nihil igitur hic obtinet Grotius: de cujus argumentis cum ſatis dixerimus, ad Stoicos accedemus.

XXVI.

XXVI. Haecenus igitur asseruimus virtutem in mediocritate consistere, contra illos, qui eam in excessu collocarunt: sed ne sic quidem officio nostro factum fuerit satis, nisi ex alterâ quoque parte ostendamus, in defectu etiam non esse positam. Ex professo igitur cum Stoicis res nobis erit, qui hac in parte deficiunt, ut ita loquar, virtutemque non in medio, temperamentoque naturalium affectuum, sed excisione eorundem collocant. Et si enim Stoicorum nomen hodiè penè ignoretur, non tamen hominum interitu sententia quoque occidunt, ut ait Cicero lib. 1. de nat. Deor, Et verò reperti hoc ævo non pauci, qui virilem illam sectam approbaverunt.

XXVII. Vocamus autem, ut à principio ordiamur, affectus motus appetibus sensitivi ab objectâ boni vel mali specie provenientes, sequente dolore vel voluptate. Sunt autem in triplici potissimum differentia, vel boni, vel mali, vel indifferentes. Boni, qui medium actu continent, ut pietas erga parentes, ~~et~~ in liberos. Mali, qui statim cum ipso nomine pravitatem implicant, ut malevolentia, invidia, impudentia. De his elegantissimè loquitur Philosophus 2. Ethic. cap. 6. Omnia hæc & hujuscemodi ita appellantur, quia non excessus ipsorum & defectus, sed ipsa mala sunt: ut nullo modo possit quicquam in iis rectè agere, sed peccare semper necesse sit. Denique sunt indifferentes, & hi quidem simpliciter affectus, de quibus loquimur. Cum ad medium reducuntur, boni sunt, excessus verò ipsorum & defectus mali. Cum in se & ut à Deo conditi considerantur, nemo ex ijs vel laudatur, vel vituperatur. Quòd enim naturaliter inest, omnibusque ac singulis, vitio vel laudi duci non potest, non minus quàm sitire & esurire. Inesse autem affectus naturaliter, mox ostendemus.

XXIIX. Hi igitur sunt, quos diximus, affectus, *an se*
quæ.

quibus apprehenditur virtus, ut loquitur *Plutarchus lib. de virtute morali*, cujus libri ultima quatuor capita vide. Neque enim simpliciter dux ratio virtutis est atque principium sed potius perturbationes. Ad honestum namque primo impulsus quendam oportet nasci irrationalem, qui perducatur atque ita postremo rationem esse discernentem atque constituentem, ut ait, *Auctor Magn. Mor. lib. 2. cap. 7. in fin.* Quandoquidem omnium Philosophorum, communique hominum consensu constat: Naturam nihil facere frustra, natura autem hos nobis affectus indidit, sequitur non indidisse frustra. Si igitur usui alicui dedit, non certe vult homines eos penitus eradicare. Cur enim? quia inutiles & mali? at si hoc verum, jam erunt frustra; quod absurdum. Natura siquidem ministra Dei complet ordines divinæ providentiæ, & nil efficit, quod divino ordini, eminentissimæque providentiæ non sit consentaneum. Si igitur à Deo hi stimuli, Deum ipsum increpant, qui pravos esse, & frustra datos opinantur. Non possum, quin hinc referam Cl. Joh. Gerard. Vossij verba, ita eorum elegantia cum doctrinæ veritate certat. *Petita autem ex Institut. Orator. part. 1. lib. 2. cap. 1. §. 2.* ita habent. *Iure prudentissimus Deus animis nostris indidit adfectus, ut sint adminicula quasi ad præclaras actiones. Quod enim ventus navigio, id nobis affectus: in quorum temperie animi nostri tranquillitas, imò vitæ hujus felicitas consistit. Nimirum his ferimur ad ea, quæ recta ratio dicitur. Sin ratio ipsa clavo se excuti patiatur; non jam illi ad virtutem ducunt, sed ad vitia, ut verè tum morbi sint animi. Quod minime fit in homine prudenti, qui non affectu vacat, sed affectibus imperat. Hæc ille.*

XXIX. Cæterum veram hanc & Aristotelicam doctrinam, quàm rudi penicillo descripsimus, illi è porticu sapientes impugnant. Fingunt nimirum sibi plumbeos quos-

quosdam ferreosque homines, quorum *animus immobilis,*
corpus caudex, ut loquitur Jul. C. Scalig. *in Ideâ c. 12. p. 239.*
 Non contenti cum Peripateticis eos ad mediocritatem re-
 ducere, in universum exulare eos à Viro sapiente, tanquam
 morbos animi, volunt. Imitantes illud, quòd in veteri est
 fabulâ : Thracius rusticus, cum vicinum putantem vites
 oleasque vidisset, ipse à stirpe omnes incidit. A. Gel-
 lius *Noct. Atticar. lib. 19. cap. 12.* Hinc aliam quoque dant
 affectuum finitionem. Zeno apud Laertium: *πάθος,* in-
 quit, *ἔστιν ἢ ἀλογόν παρὰ φύσιν κίνησις, ἢ ὁρμή πλεονάζουσα.* *Affe-*
ctus est irrationalis contra naturam motus, aut impetus redun-
dans. Sed de ipsis Stoicorum opinionibus vide ex Veteri-
 bus libellum *Andronici cujusdam, seu alius Auctoris περὶ παθῶν,*
 quem Græcè edidit Hoeschelius, & *Ciceronem in orat. pro*
Muræna; Ex recentioribus *Cl. Heinsium in orat. de Philosophiâ*
Stoica, & qui instar omnium, *Iust. Lipsium in Manuductione,*
 nisi fortè is Stoicis nimium interdum æquus. Cicero a-
 lias eclecticus, imò Stoicorum infensissimus hostis, in hac
 de affectibus doctrina relictis Peripateticis eos sequitur
 (vide *Cl. Scheurl. bibliogr. Mor. §. 132.* In constanstamen
 videtur : nam pro Muræna eorum doctrinam asperiores
 & duriores vocat, *quam veritas aut natura patiatur*) & in li-
 bris de officijs magnifico spiritu eorum deprædicat *ἀπά-*
θειαν. Seneca *Ep. 85.* ubi multa hac de re habet, irridet et-
 iam Peripateticos, ipse irridendus. *Falsa est itaque, inquit,*
ista mediocritas & inutilis, eodemq; loco habenda, quo si quis di-
ceret, modice egrotandum, modice insaniendum. Fons nimi-
 rum omnis erroris est, quòd non indifferentes, sed pravos
 naturâ suâ statuunt affectus, considerantque eos non sim-
 pliciter, ut in se sunt, sed, ut rectæ rationis imperium non
 audiunt. Malum alias, fatentibus nos ipsis, licet modi-
 cum, tamen malum est, & fugiendum. Et disertè ait Phi-
 D lofo-

D

lofo-

lofophus l. 2. *Ethic. cap. 6.* neque exuperationis aut defectio-
nis mediocritatem, neque mediocritatis exuperationem
aut defectum esse.

XXX. Verum enim verò id primum arbitror inqui-
rendum, an aliquis hujusmodi, qui eorum doctrinam in a-
ctum deducat, possit existere aut exstiterit unquam, ne-
nos prater subjectæ rei veritatem cassâ cogitationis ima-
go decipiat. Certè ita nudè acceptum eorum dogma, ut
proponitur, est impossibile. De simili quodam Philoso-
pho eleganter *Boetb. l. 2. de consol. Philos. cap. VII. profi. Acci-
pe,* inquit, *in hujusmodi arrogantia levitatem quàm festivè ali-
quis illuserit. Nam cum quidam adortus esset hominem contu-
melius, quod non ad veræ virtutis usum, sed ad superbia gloriam
falsum sibi Philosophi nomen induisset, adjecissetque, jam se sci-
turum, an ille Philosophus esset, siquidem illatas injurias leniter
patienterq; tolerasset, ille patientiam paulisper assumpsit, accepta-
que contumeliâ, velut insultans: Tam tandem, inquit, intelligis
me esse Philosophum. Tum ille nimium mordaciter: Intellexe-
ram, inquit, nisi dixisses.* Apprimè hoc in Stoicos quadrat,
qui multum de Philosophiâ sua gloriantur, propriâ tamen
confessione convincuntur.

XXXI. Ipse certè Seneca imbecillitatem tacite fa-
tetur *Epist. 71.* cum ait: *Non educo sapientem ex hominum nu-
mero, nec dolores ab illo, sicut ab aliquâ rupe nullum sensum ad-
mittente submoveo, memini illum ex duabus partibus esse compo-
situm, quem locum egregiè illustrat Lipsius *Manud. III. diff.
VII.* Nimirum credunt alias Stoici corpus non esse homi-
nis partem, sed tantum instrumentum, ajuntque affici &
dölere non hominem, sed tantum instrumentum ejus. Et
talès esse vel videri certè volunt, qualis ille Philosophi
Chrysanthij filius, de quo Eunapius *in ejus vita p. 157.* *Ἐς το-
σοῦδε διεφύετο τὸ αἰσθητικόν, ὥστε ἀνθρώπος ὢν ἐκινδύνευσεν ὀλ-
θίσαι.**

ἕναι ψυχῆ, id est, adeo effugerat humanam naturam, ut nitere-
 tur totus fieri anima. Sed ridiculum: nam totus homo, tam
 quoad animam, quàm quoad corpus, sive illud instrumen-
 tum, seu partem voces, afficitur. Ipsam enim animam
 passionibus quibuscunque esse obnoxiam prolixè & egre-
 gijs quidem argumentis olim ostendit *Levin. Lemnius lib. 1.
 de occult. nat. mirac. cap. 12.* Quodcunque enim mœrore,
 metu, tristitiâ, indignatione afficitur, illud passibile. Ani-
 ma cum voluntatis votique compos non fit, suoque defi-
 derio frustratur, dolore afficitur. Ergo passivam esse satis
 apparet. Et nobis quoque Christianis inde constat, quia à
 corpore separatas impiorum animas in inferno cruciati-
 bus esse afficiendas ex S. Scripturâ novimus. Et dolere a-
 nimam nostram ex conscientiae pravæ stimulis atrocibus
 cuivis judicare in promptu est.

XXXII. Hinc natæ magnificæ illæ Stoicorum vo-
 ces, sed voces tantum meræ, quibus sapientem suum tan-
 tum non Deum faciunt, ad eo ut quantivis videatur pretij:
 at si penitus introspicias, nihil humani ab illo alienum de-
 prehendes. Apud *Lucianum in dialog. de sectis 1. 2. p. 83.*
 Hermotimus, homo Stoicus, ex disciplinâ sectæ suæ ita
 prædicat: ὅς ἂν ἀποτελευθῆι πρὸς δρετὴν, ἔτε ὀργῆ, ἔτε φόβῳ, ἔτε
 ἐπιθυμίαις ὁ ποιῆτος ἂν δαλεύῃ, ἔδ' ἂν λυποῖτο, ἔδὲ ὅλως πᾶσι ἔτε
 ποιῆτον πᾶσι ἂν. Sed idem mox fatetur nunquam ne per
 caliginem quidem talem sibi sapientem visum, unde non
 immerito falsè satis, suo more, eum defricat *Lucianus*. Et
 quis credat, quod illi dicunt: Homini incluso in Phala-
 ridis tauro tam esse bene, quam si in rosis cubaret? Præ-
 dicare hoc tamen illi non erubuerunt, ut testantur *Aucto-
 res gravissimi, quin imò domestici, Cicero Orat. in Luc. Pi-
 son. It. Tusculan. III. & V. Seneca Ep. 66. Lactant. l. 3. cap. 27.
 Augustin. Epist. 52. Lipsi. Manud. l. 3. dissert. VI.* Sotion certè,

cum apud eum in insulâ Rhodo divertisset Pompejus, & fortè arderet podagræ doloribus, exclamavit: *O dolor, etiam si adhuc diutius me vexes, non tamen fatebor, hominem dolere: sed jam satis se à dolore vexari fassus erat.* Simile quid de Zenone Citi eo, magno Stoicæ porticus fulcimento, refert *Hesychius Illustris de viris Claris p. 24.* his verbis, ex versione Meursij: *Hic dicere solebat in sapientem non cadere animi mærorum atque ægritudinem, cujus dicti constantiam periclitari volens rex Antigonus, subornavit, qui falso ipsi nuntiaret, agros ipsius ab hostibus direptos, uxorem cum liberis abductam: quem cum rex vultu dejecto mæstum animadvertisset: Videns, inquit, divitias non esse ex iis rebus, quibus neutram in partem moveri debeamus.* Adde exemplum Philosophi illius ob naufragium pallidi apud *Gell. lib. 19. cap. 1.* Rectissime igitur Plutarchus in Commentario, quem de eorum repugnantibus scripsit, Stoicos eo nomine traduxit, quod aliter vivant, quàm doceant: quem non refutat Scheurleus, cum commune hoc omnium Philosophorum, imò Christianorum fatum esse dicit *bibliogr. Mor. §. III.* Licet enim & alij interdum philosophâ sint sententiâ, at ignavâ operâ, ea tamen docent, quæ vivendo exprimere possint. At vero, quæ Stoicorum doctrina exigit, ut homo suis viribus præstare possit, est *ἀδύνατον.* Nec mihi tam prudens quisquam persuaserit auctor, ut crediderim Senecam & Epictetum exactè omnes doctrinæ suæ numeros implevisse. De Seneca certè, quanquam in alia omnia eat J. Lipsius *Manud. 1. dissert. 18.* res maxime est controversa. Vide quæ notavit ὁ μακαρίτης Parens meus, Joh. Henr. Meibomius in *Macenate suo cap. 22. §. 4. &c.*

XXXIII. Nec obstant primitivæ Ecclesiæ Christiani, de quorum exquisitissimis tormentis & perpetuâ in iisdem constantia plena sunt omnia illius ævi monumenta.
Et

Et verò Iosephus in lib. de Machabais seu imperio rationis existimat, solâ ratione & sapienti consideratione munitos martyres talia sustinuisse supplicia. Quod si igitur hi tantâ fuerunt constantiâ præditi, non videtur omnino neganda Stoicorum ἀπάθεια, quippe quæ in Christianis fuerit reperta. Verùm enim verò respondemus cum Cl. Cornelio Martini in ἀποκριματικῶν, quod ex MStâ ejus Theologiâ editum habemus, non loqui nos hîc de sacrosanctis martyribus, qui lumine gratiæ illustrati læti & alacres quævis horrenda & immania supplicia tolerarunt: Quia enim cum D. Stephano cælum apertum viderunt, & salvatorem suum jam manus porrigentem sese invitare, nihil mirum est, quod tantum spirituale gaudium ex tam præsentî spe, adjuvante & inumbrante eos S. Spiritu, natum & confirmatum quosvis etiam ineffabiles corporis dolores vicerit. Ita Laurentio ardentibus prunis imposito, cum alterâ sui parte assus esset seu ustulatus, jocari quoque & tyranno illudere libuit & licuit. Tum multi quoque alij milites Christi magis animi sui hilaritate & floridâ lætitiâ, quàm extremorum cruciatuum tolerantiâ hostes & carnifices suos in stuporem dederunt. Nihil, inquam, de sacrâ hac cohorte sub signis imperatoris sui militante dicimus. Major hac vis est, & è cælis profecta virtus. Fuit nimirum in illis specialis quoque Dei, non solius rationis, ut Iosephus vult, concursus, quod vel ex pueris & foeminis, imbecillibus aliàs, & tamen non minus gravissima tormenta sustinentibus, liquidò apparet.

XXXIV. Et verò, nisi gigantum more bellare ipsamque adeò naturam tollere velint, affectus excindere nequeunt. Permite, inquit Imperator Antoninus apud Capitolinum, illi hominem esse: neque enim Philosophia vel ratio tollit affectus. Quanquam enim objecta multaque externæ causæ motus turbulentos in homine excitent, præcipua tamen causa atque origo in corde, nec non in humoribus spiri-

busque consistit: qui, si moderati sint, nec alienâ qualitate imbu-
 ei, minus fervescit animus, pauloque mens est sedatior. Ita si
 sanguis sincerus sit ac defecatus, si equabile temperamentum,
 corpusque valetudine inoffensâ, segnius irritari hominem contin-
 git, minusque vel ira, vel metu, vel vindictâ cupiditate divexa-
 ri, verba Lemnij lib. 1. de occ. nat. mir. c. 16. ubi ostendit, cu-
 jusnam temperamenti sint, qui in iram odium &c. procli-
 ves. Et hoc est, quod vult Aristoteles lib. 1. de Anim. comm.
 14. ubi ostendit τὰ τῆς ψυχῆς πάθη πάντα εἶναι μετὰ σώματι. Vide Eundem in Physiognomicis libris. Quòd si igitur à tem-
 peramento ab humoribus, à spiritibus dependent affectus,
 quis homini eos eripiet, nisi una vitâ ipsâ privare velit?
 Non facimus autem cum illis, qui temperamentum neces-
 sitatem ad actiones imponere statuunt, sed duplicis esse
 conditionis, ea quæ temperamentum sequuntur, dicimus.
 Nonnulla enim sequuntur id necessariò, adeò ut emenda-
 ri nequeant, veluti sapes, odores, colores &c: alia non
 necessariò, sed ita, ut studio & assuetudine emendentur. Et
 posterioris quidem generis sunt adfectus, ad quos neces-
 sitatem quidem non infert temperamentum, maximam ta-
 men in ijs permovendis vim habet. Vbicunque erunt in
 corpore humores vel melancholici, vel cholericici, vel ple-
 gmatici, suam quoque in animo tyrannidem exercebunt
 adfectus. Vide Fr. Piccolominæum *Philosoph. Moral. grad. 1.*
cap. 30.

XXXV. Quicumque igitur affectuum eradicationem docent, proponunt sententiam, quam omnes in uni-
 versum sequi nequeunt. Licet enim forte aliquis phle-
 gmaticus frigidae humentisque naturæ, nullum propemo-
 dum sentiat animi motum, nec magnoperè ullis rebus per-
 moveatur, quia ignavus inersque est: non tamen id circo
 omnes homines ἀπαθείς erunt, imò nec ipse planè & plenè
 talis

ralis est. Si vero fit aliquis Cholericus, si Melancholicus, aut Sanguineus, impossibile est eum nullis affectibus tangi vel irâ, vel odio, vel lætitia, vel tristitia.

XXXVI. Et verò tum demum apparebit, quid tolli ex humanâ naturâ possit, si primum ejus statum inspiciamus. Quod enim in primo suo ortu homines habent, id à naturâ habent, quodcunque autem à naturâ habent, id plane illis eripi non potest. Si igitur tenellos nostros infantes respiciamus, affectus in ijs sese suo modo prodere deprehendemus. Sunt enim motus, ut diximus, appetitus sensitivi. Fit primo per phantasiâ alteratio & dignotio objecti, hoc est, fit sensatio: Deinde ex sensatione provenit animæ affectus sive passio, quæ est objectum cognoscere & comprehendere sub ratione boni vel mali, seu jucundi aut molesti, ex. gr. Frigidum & calidum cognoscit sensus, nempe tactus. Si deinde accedat accurata cognitio, resultant affectus: si nempe calidum illud & frigidum sit moderatum oritur delectatio: si excellens & nimium, averfatio. Quandoquidem igitur omnes homines, etiam infantes, sensus habent, motus etiam quosdam à naturâ habeant, necesse est. Sic ira illorum, licet imbecillis, se prodit: sic dolorem læcrymæ, lætitiâ risus ipsorum testatur. Et hoc ipsi Stoici, Senecaque in lib. 1. de ira concedunt.

XXXVII. Manet igitur naturales esse affectus, quorum principia Natura Naturans seu Deus nobis in primâ creatione indidit, quod & de ira intellexit Horatius lib. 1. od. 16.

Fertur Prometheus addere principi

Limo coactus particulam undique

Dissectam, & insani leonis

Vim stomacho apposuisse nostro.

Deus, in quam, lætitiæ affectum in splene, libidinis in jecore,
timoris

timoris in corde posuit. Quid? quod non homini solum concessit illos, sed etiam brutis animalibus, qui voluptate ducuntur & dolore, amant, oderunt, fugiunt, appetunt, ut experientia satis constat. Vide *Plutarch. lib. de solertia animal. cap. 8. & 9. Piccolomin. Philos. Mor. grad. 1. cap. 31. & 33. Hier. Fabricium ab Aquapendente Philosophum ac Medicum Pavarinum quondam clarissimum in tractatu de loquela brutorum cap. 5. quorum scriinia compilare nolo. Facilius igitur erit ipsum animal interficere, quam partes datas ex eius corpore evellere, & naturam ipsam mutare.*

XXXIIX. Magnum, fateor, datum est rationi in appetitum, ejusque motus imperium, facere tamen non potest, ut homo non sit amplius animal. Animal autem ex homine tollit, qui sensus animales ipsi eripit. Eripit autem is, qui nulla re, quæ in sensum incurrit, affici eum vult. Hæc adeo clara sunt, ut ipsa evidentia veritatem, in viris quoque, extorqueat. Hinc exclamat Seneca *Ep. 116. Quis negat affectus à quodam quasi naturali principio fluere? Curamus nobis nostri natura mandavit, sed huic ubi nimium indulseris, vitium est.*

XXXIX. Haftenus igitur ostendimus in genere rationibus firmissimis & ex propria confessione, dogmata eorum esse *adverba*, nunc in specie de quibusdam affectibus rem persequemur, & illorum vacuitatem impossibilem absurdamque esse demonstrabimus.

XL. Ac primò quidem iram considerabimus, an affectus tam sit vitiosus, ut excindi planè debeat. Academici & quidem non injuria *fortitudinis quasi ceterum esse dicebant* uti testatur Cicero *Acad. quest. l. 4. p. m. 52.* alibique, & Lactant. *lib. 5. cap. 19.* Quando enim ira excedit & prædominatur, tollitur metus: excluso metu, si ratio accedat, proximus ad fortitudinem gradus est. Scite Arist. *l. 3. Eth. cap.*

cap. VII. Fortes iracundiores esse solent. EST enim maximus ad
subcunda pericula aculeus, iracundia. Cum igitur pro patriâ,
pro libertate pro legibus vir fortis dimicat, nullam hæc vim
haberent, nisi irâ excandisset fortitudo. Unde Philoso-
phus l. 7. Polit. cap. 7. *Ἰσχυροὶ τὴν Φύσιν* vult esse cives, quos
formare ad virtutem Legislator debeat. Patet igitur quam
non excindendus planè sit affectus ille, sed temperandus
& coercendus à rectâ ratione, siquidem fortitudinem ex-
exercere velimus, quæ absque irâ navigium est sine vento.
Et verò in pueris etiam damnant *ἀόρητοιαν* seu *incommobi-
litem*, ut vertit Apulejus lib. de dogm. Plat. & velut habe-
tis ingenij signum interpretantur Viri docti. Vide Episto-
lam Politiani ad Laurentium Medicem & Vossium l. c. cap. 2 sect.
4. p. 207. Imò vix vir videatur, qui irasci nesciat & stolidus
servilisque non immeritò vocatur ab Aristot. IV. Ethic. cap.
XI. *Qui enim, inquit, non irascitur, neque videtur sentire, neque
dolore affici, neque esse idoneus ad ulciscendum. Ac tolerare,
si laceffaris, patique, ut tui contumeliâ afficiantur, servile pro-
fecto est.*

XLI. Nec obstant, quæ Seneca nobis lib. 1. de Irac.
12. & 13. adfert, hoc enim tantum probant, iram non esse bo-
nam, quod & nos concedimus, indifferentem ostendisse
contenti. Nec, sicut ille ait, phrenesis atque ebrietas, per-
inde ut ira, amplectendæ sunt, quia etiam fortes reddunt.
Agunt enim hoc per accidens, nec faciendum malum, ut
inde eveniat bonum. Absque autem irâ fortitudo nulla
consistere potest.

XLII. Imò nec Lactantius l. c. satis occurrit, quan-
do à Deo prohiberi iram ait. Seipsum enim refellit in lib.
de Irâ Dei, cap. 21. Deus non in totum prohibet iram, sed
permanionem in irâ: irasci quidem, sed non peccare præ-
cipit

cipit *Psalm 4. Vide Ambros. l. 1. officior. cap. 12. Fr. Vallesium Sacr. Phil. cap. 90. p. 481.* ubi illud Psalmi explicant.

XLIII. Porro, si semel hoc ponatur, non esse irascendum, quid fiet de hominibus pessimis, an illorum vitia à magistratu non erunt punienda? Tollunt enim omnes pœnas, omnia supplicia, omnes admonitiones, reprehensiones, qui ex animo, vel iudicis vel cuius libet magistratus sublatam penitus iram volunt. Verùm occurrit hïc *Seneca l. 2. de clement. c. 17.* & imprimis *lib. 1. de ira cap. 14. & seqq.* Vult autem hoc. Quod in societate civili est magistratus, id quodammodo inter homines præstare videtur Medicus. Curat nimirum ille animi morbos, hic corporis. Iam verò chirurgus aliquis morbis medetur, nec irascitur: vulnus insanabile urit & secat, absque omni tamen irâ. Idem igitur magistratus quoque faciet. *Corrigendus est, inquit, qui peccat & admonitione & vi & molliter & asperè: meliorque tam sibi quàm aliis faciendus, non sine castigatione, sed sine irâ. Quis enim, cui medetur, irascitur?* Do vero etiam hoc Senecæ (licet simile illud sit dissimile, adeoque nihil concludat) posse magistratum quempiam punire absque odio personæ, sed non absque irâ erga vitium conceptâ. Nisi enim ipsi vitio irascatur, ne de eo quidem puniendo cogitabit. Quando Titus Manlius (de quo apud Livium. *l. 8. cap. 5.* Frontin, *4. Stratag. c. 1.*) in bello Latino filium suum dicto minus audientem, securi percussit, iratus certè hoc fecit, at non irâ in filium, sed filij peccatum conceptâ. Cum magistratui offertur delictum aliquod, aut amare aut odisse illud incipit. Sed non amat. Ergo odit. Pulcre Lactantius *l. de irâ Dei c. 18.* Nam qui, inquit, non moveatur omnino, aut probat delicta, quod est turpius & injustius: aut molestiam castigandi fugit, quam sedatus animus & quieta mens aspernatur ac renuit, nisi ira stimulaverit. Patet igitur absque irâ vel odio, non personæ quidem, sed delicti
ipsum

ipsius nullum puniri posse peccatum. Hinc nec adeo absurdum est, quam Seneca putat, aliquem sibi ipsi irasci: neque enim irascitur sibi, sed vitio à se commisso. Et licet fortassis iudex possit punire sedato animo, quia legum minister, non animi aut potestatis suæ, tamen pater & herus in liberis servisque castigandis non potest: indignatur enim cum ab illis peccari videt: adeoque ira sublatâ, si non omnes in universum poenæ, saltem illæ, circa quas domestica societas versatur cessabunt. Concludimus igitur egregio Platonis dicto lib. V. de ll. τὰ γὰρ τῶν ἄλλων χαλεπὰ καὶ δυσίατα ἢ τὸ παρῆπα ἀνίητα ἀδικήματα οὐκ ἐστὶν ἄλλως ἐκφυγεῖν, ἢ μαχομένοι καὶ ἀμυιόμενον νικῶντα, καὶ τὸ μηδὲν ἀνιέναι κολάζοντα. Τῆτο δὲ ἀνευ ΘΥΜΟΥ γοναίῃς ψυχὴ πᾶσα ἀδύνατ' ὄρεσθαι. *Aliorum enim peccata gravia & curata difficilia aut prorsus insanabilia non aliter licet vitare aut tollere, quam pugnando resistendoque vincere & sine remissione punire. Hoc autem sine generosâ quadam ira nullus animus fecerit.* Hæc ille.

XLIV. Sed hæc de ira aliquem adhuc habere colorem videntur præ ijs absurdis, quæ de gaudio Philosophantur Stoici. Si enim gaudium sustuleris non una virtus, ut in sublatione iræ, sed omnes in universum peribunt. Neque enim absque gaudio consistere virtus moralis potest. Quamdiu enim agis quidem secundum virtutem, sed non gaudes te id fecisse, nullius adhuc virtutis habitum es consecutus, uti peregregiè docet Philosophus *11. Eth. cap. 2.* Si enim iustitiam exercuisti, deinde vero non gaudes, sed poenitet te non potius ex iniustitia lucrum aliquod captasse, jam non es iustus. Et sic in reliquis virtutibus omnibus res sese habet.

XLV. Imò nulla exerceri actio potest, quam non sequatur gaudium vel dolor. Omnes enim actiones ita sunt comparatæ, ut ijs aliquid vel expetamus vel fugiamus, nec

datur tertia species. Si iam malum effugimus, gratum est & gaudemus; si bonum expetimus, gratum itidem nobis est, & gaudemus. Hoc vult Aristot. l. 3. *Eth. cap. 1.* in fine, quando inquit: Τέτων δὲ χάριν πάντα πάντες πράττουσιν· καὶ οἱ μὲν βία καὶ ἄκοντες λυπηρῶς, οἱ δὲ διὰ τὸ ἡδὺ, μεθ' ἡδονῆς. & magis populariter, ut semper, in *problematibus sect. 30. p. m. 1017.* Φεύγομεν δὲ καὶ διώκομεν καθ' ἡδονὴν καὶ λύπην ἅπαντα.

XLVI. De dolore eodem modo se res habet: nam & ille actiones sequitur & ad virtutem requiritur. Nisi doleas te vitijs indulgisse, non cupies amplecti virtutem. Ut nemo est, qui amet vitam sine odio mortis, aut appetat lucem sine fugâ tenebrarum: ita nemo gaudet ob virtutum actiones, nisi ante ob vitia sua doluerit.

XLVII. Dolori autem affinis est misericordia, sicut propriè dicta affectio non fit: quam etiam ex sapientis animo Stoici tollunt, voluntque illum non dolere ob malum aliquod immerenti impendens, si sibi suisque idem accidere posse autumet, sed omnino immobilem esse, ut fiat illud, quod ex sententiâ Pythagoræ in Viro Bono exprimit Aufonius *eidyll. 16.*

———— miseratus egentem

Cur aliquem fracta persensit mente dolorem?

Nolunt illum cuiquam ignoscere, nisi qui ignorans peccet: quandoquidem autem talis non teperiatur, non esse ignoscendum. Vide *Senecam l. 2. de clement. cap. 5. & seqq. Lips. Manuduct. III. dissert. 19.* Verum elegantissimè contra disputant *Augustinus lib. IX. de Civ. Dei cap. 5. Hornei. Phil. Mor. lib. 3. cap. 9. §. 3. & H. Grotius lib. 2. de Iure Bell. & Pacis lib. 2. cap. 20. §. 21.* quos merito nos Christiani sequimur: nam, ut ait Phocion apud *Stobæum serm. 1.* ἔτι ἐξ ἱερῶ βωμῶν, ἔτι ἐκ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀφαιρέσειεν τὸν ἔλεον: *nec ex templo aram, nec ex humana natura tollendam esse misericordiam.*

XLIIX.

XLIIIX. Sed, antequam ulterius progrediar, supponendum hinc aliquid ex superiori Philolophia : nempe, *omnia quæ Deus fecit, laudem mereri, & quæ pro virili imitari pulcrum sit.* Sunt autem ea duplicis generis. Quædam profecta sunt à Deo ἀσφάτω in suâ essentia & majestate divina : quædam à Deo ὁρατῶ καὶ ἐνοσάρκῳ hoc est, filio Dei in carne manifestato. De ijs, quæ prioris sunt generis, videndum, ut verè de Deo prædicentur : quædam enim in scripturis ad divinum quiddam significandum per similitudinem (ἀνθρώπων παθῶς) Deo tribuuntur. Quæ posterioris sunt generis, omnia virtutis plena & si quis imitetur, laudabilia sunt. Licet enim non omnia sint ejusmodi, ut aut ex lege veniant, aut legem nobis faciant, nisi mori etiam pro inimicis ad exemplum Christi velimus, imò nos intra naturæ legem viventes suspiciamus ea, quæ supra naturam sunt, & miremur, tamen, si quis ea vivendo exprimat & imitetur, laudandum esse, imò suo præmio non cariturum certissime credo. Huc enim pertinent illa Christi servatoris nostri dicta, quando se vitamque suam tanquam exemplar aliquod imitandum proponit, & speculum, in quod inspicere, nævosque nostros agnoscere valeamus Vide *Iob. 13. v. 15. Epistol. ad Philipp. 2. v. 5. & 1. Petri 2. v. 21.* aliaque passim scripturæ loca. Confer *Grot. de I. B. & P. lib. 1. cap. 3. § 3. in fin.*

XLIX. Jam vero in Deo quoque quidam affectus reperiantur, adeoque videre illi poterunt, qui Stoicis hac in parte patrocinantur, ne impij sint, & illud damnent, quod in ipso divino numine est. Ubi tamen de Christi affectibus observanda sunt verba Camerarij *hor. subcis. Cent. 1. cap. 29. Fuerunt, inquit, motus perfecti, & non egrediebantur præscriptum verbi Dei, rationemque pœna non culpæ*

habebant. *Affectus nostri autem sunt impuri, & secundum D. Augustinum affectus Christi derivabantur ex potestate, nostri oriuntur ex infirmitate. Christus potuit suos adhibere quando & quamdiu vellet; nostri nobis nolentibus insurgunt, nec liceo eos frenare, ideo turbidi sunt, Christi vero limpidi.* Hæc ille.

L. Sed ad rem, unde digressi sumus. Deum igitur irasci patet ex multis scripturæ locis, quorum aliqua saltem indicabimus: *Exod. cap. 15. vers. 7. Deuteron. cap. 1. vers. 37. 1. Reg. c. 11. vers. 9. Psalm 2. v. 12. & Ps. 85. v. 6. Ezechiel, cap. 7. v. 19. Nahum. c. 1. v. 2. Ioann. cap. 3. v. 36. Rom. 3. v. 5.* Variæ autem Philosophorum hac de re sunt sententiæ, qui in Deum iram cadere negarunt: Pythagoræi, exque his *Demophilus in sententiis p. 33. ex edit. Naudæi* negavit eo argumento, quod ira in rebus contra voluntatem accidentibus locum habeat, contra Dei vero voluntatem nihil fiat, in quo syllogismo minor nimium quantum claudicat. Confer. *Sallustium Philosophum Cynicum libro de diis & mundo, cap. 14. Iamblich. Theol. Aegypt. sect. 1. cap. 12.* qui in divinam naturam humanos adfectus cadere omnes uno ore negant. Verum singulari libro de Ira Dei omnia ferè omnium argumenta contudit Lactantius probatque, cadere in Deum iram aliosque etiam affectus. Quod si enim non irasceretur Deus, tolleretur omnis timor Dei, qui sapientiæ initium: sublato metu omnis quoque religio. Quod enim in humanis imperijs, quod in vita quoque privata obtinet, ut sine irâ conservari non possint, quanto minus cœlestis imperij majestas absque ira absque metu consistet. Aufer iram regi, nemo parebit, aufer eam privato homini, omnes omnia ipsi diripient. Cum enim sint in rebus humanis mala, necesse est Deum ijs moveri, eaque punire, quod absque irâ fieri non potest,

us

ut jam ante diximus. Confer illustrem locum Apostoli Pauli supra jam citatum *ad Rom. III. v. 5. & 6.* Licet enim non omnes in Deum affectus cadant ij cadunt, qui non vitiorum sed virtutis sunt adfectus, ut ira in malos, charitas in bonos, miseratio in afflictos. Quod si Deus gratiâ commovetur, ut certè commovetur, consequens etiam est, ut irascatur. Nam *qui bonos diligit & malos odit, & qui malos non odit, nec bonos diligit: quia & diligere bonos ex odio malorum venit, & malos odisse ex bonorum charitate descendit.* Amobius quidem *lib. 1. contra gentes p. m. 10. & 11.* ostendere conatur iram non esse absque ægritudine, adeoque Deum eâ non moveri. *Vbi enim, inquit, est ullus, sicut sapientibus videtur, affectus, ibi esse necesse est passionem: ubi passio sita est, perturbationem consentaneum est consequi. Vbi perturbatio est, ibi dolor & ægritudo est. Vbi dolor & ægritudo est, imminutioni & corruptioni jam locus est.* Verùm, quomodo affectus in Deo sint, jam ante diximus. Cum ille irasci dicitur, non ejus significatur perturbatio, ut in homine, sed vindicta ejus, quæ non nisi justa est. Vide *Commentatorum Arnobij in h. l. castigationes, Gebhart. Elmenhorstij p. 14. & Desid. Heraldi p. 16. & 17.* Si ira nomine, inquit Grotius *de I. B. & P. l. 2. cap. 13. §. 1.* perturbationem intelligit, non improbandum est, (scilicet, Dei iram esse nullam) *si qualemcunque nocendi affectum aut voluntatem, minime est recipiendum, ut recte probat Lactantius. Confer D. Augustinum de Civ. Dei lib. IX. cap. 5.*

LI. Sic etiam in scripturis gaudere seu lætari (nam nos illud discrimen non agnoscimus) Deo tribuitur, ut *Psalms 104. v. 31. Esaiæ 62. v. 5. Jerem. cap. 32. vers. 41. Deuteron. cap. 28. v. 63. & cap. 30. v. 9.* alibique passim. Et idem de Christo quoque dicit *Lucas cap. X. vers. 21.*

LII. Sic

LII. Sic & dolere Christus dicitur ob Lazarum mortuum *Ioh. XI. v. 33.* Et misereri *Matth. cap. 15. v. 32. Marc. cap. IIX. vers. 2.* Et quæ doloris, misericordiæque proxima sunt indicia, lacrymæ sæpissimè Christo tribuuntur, ut *Ioh. cap. XI. vers. 35. & Luc. cap. 29. vers. 41.*

LIII. Sed non est animus ulterius hoc argumentum contra Stoicos urgere: uti & illud sicco pede præterimus, quod & ante lapsum in statu, ut vocant, innocentia fuerunt in Adamo, & in futurâ quoque vitâ erunt adfectus; siquidem Stoici in tenebris viventes ad lucem nostram caligarunt. Christiani autem saltem à duris istis locutionibus, quâ omnes affectus simpliciter damnant, abstinerebunt, ne Deum & servatorem suum peccati arguere videantur.

LIV. Omnibus autem jam patere puto, quam absurda & nullius momenti sit Stoicorum de affectibus non moderandis, sed excindendis opinio, siquidem ea ipsorum est sententia, quàm ita nudè proponunt. Sunt vero, qui conciliare eos cum Peripateticis conantur, quos, uti non improbamus ita eorum sententiam hoc loco proponemus. Proprijs autem & domesticis testimonijs res agatur.

LV. Lactantius *Divin. Instit. lib. VI. cap. 15.* ait, in eadem sententiâ esse & Peripateticos & Stoicos: *Stoicosque eò imprudenter revolvi, quo Peripatetici ratione perveniant; ut vitia, quoniam tolli non possunt, medio sint temperanda.* Et verò, *Laertio teste in vita Zenonis p. 296.* concedunt dari quasdam affectiones bonas, nempe tres. Gaudium, Cautiorem, Voluntatem. Et voluptatem, ægritudinem, dolorem referunt inter neutra seu indifferentia, quæ neque profunt, neque obsunt: vide apud *Eundem p. 291.* Quæ ipsa non

non multum à Peripateticorum sententiis dissident, quod magis patebit, ubi ad singularia venerimus. Jam indifferentem esse affectum cum Aristotele statuit Seneca *lib. 1. de ira cap. IX.* ubi bis ait: *nam si exaudit rationem & sequitur quâ ducitur, jam non est ira.* Si enim exaudit rationem & bona fit, admittit medium, nec fuit ab initio mala, sed indifferens. De gaudio verò doctrina Stoica adsimilis est Peripateticæ, ut nec lacti lac, nec ovo ovum similius. Fateretur expressè Seneca *lib. 2. de irâ cap. 6. Gaudere lætarique proprium & naturale virtutis.* & *lib. de vit. beat. cap. 22. p. 28.* ait *lætitiâ ex virtute nasci*, ubi ex Stoicorum mente Lipsius ait: *ἐπιγενήματα τῆς ἀρετῆς τήν τε χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην εἶναι* quem etiam vide *Manuduct. III. dissert. V.*

LVI. D. Augustinus *l. IX. de Civ. Dei cap. 4.* ait: *Stoicos verbis magis, quàm rebus à Peripateticis dissidere*, quod verissimum est, ibique pluribus probatur. Ita ajunt sapientem suum non metuere, sed cavere. *Laert. f. 292.* Gaudere non lætari. *Lipsius Manud. III. diff. V.* quæ distinctio in Latio interdum quidem observatur, sed non semper. Vide *Auson. Popmam de diff. verb. l. 2. p. 140. Desid. Herald. not. ad Arnob. l. VII. p. 259.* Faciunt vero re ipsa id quod Peripatetici, & adfectus non abscindunt, sed temperant, metum ad cautionem, lætitiâ ad gaudium reducetes. Sic veniam quidem dandam esse censent, at nemini ignoscendum: clementiam magnificiunt, misericordiam in vitio collocant. Quasi verò nobis non liceat cum vulgo loquendi domino vocare misericordiam, quod illi clementiam, & ignoscere, quod parcere illi vocant. Idem est, ac si albedinem nivis non esse albedinem, sed candorem, dulcedinem mellis non esse dulcedinem, sed suavitatem dicerem. Scilicet mutant illi nomina, non

F

res,

res, seque ipsos prostituunt, & iudicij inopes profitentur.

LVII. Quin imò largiuntur ipsi, se moveri naturali aliquo, sive adfectum, sive adfectus principium voces. Nam phantasias ipsas, quo minùs primá specie in animum incurrant, cohibere, vident non esse hominis: at verò τὰ συγκατατίθεσθαι καὶ προσπειδοξάζειν, ut loquuntur, de illis phantasijs, humani esse arbitrij contendunt. Ita ajunt: Si repente aliquid mali nuntiatur, necesse est sapientis quoque animum contrahi, motibus illis inconsultis officium rationis prævertentibus: interim sapiens terrorem istum non approbat, sed respuit, videns nihil in his esse, quare moveatur. Hinc ap. Senecam *lib. 1. de Irâ cap. 16.* Zeno dixit: *In sapientis quoque animo, etiam cum vulnus sanatum est, cicatrix manet.* & Idem Seneca *Epist. 85.* elegantissimè: *Quid ergo, inquit, si ferrum intentatur cervicibus viri fortis, si pars subinde alia atque alia suffoditur, si viscera sua in sinu suo videret, si ex intervallo, quo magis tormenta sentiat, repetitur, & per siccata viscera recens demittitur sanguis, non timere istum tu dices, non dolere? Iste verò dolet: sensum enim hominis nulla exiit virtus, sed non timet. Inviétus ex alto dolores suos spectat.* Vide *Gellium. l. 29. cap. 1. Hornejs. Phil. Mor. l. 2. cap. 6. §. 7. Lipsium. Manuduct. III. diss. VII.* Quid vero hoc aliud est, quàm quod Peripatetici dicunt? Verbi controversia torquet homines, contentionis cupidiores, quàm veritatis.

LIIIX. In his enim omnes penè Stoïcorum disputationes occupantur, ut ipse Seneca fatetur, tum alibi, tum in *fin. l. 2. de clement.* & hoc Lipsio auditor objicit. *Phil. Stoic. lib. 1. diss. 14. p. 83.* contra quem ille quidem disserit *l. 2. diss. 24.* sed minus ad rem. Confer. *Scheurl. bibliogr.*

*bliogr. Moral. §. 126. & seqq. Franc. Piccolomineum in Phil.
Mor. Grad. 1. cap. 25. Grotium de Iur. B. & P. l. 2. cap. 20. §. 23.*
Apagè verò è Philosophia personatas istas orationes, latec
sub oscillis aliud, quàm ea præ se ferunt.

LIX. Fortassis tamen Stoici bono consilio crudas
istas suas opiniones proposuerunt, & ita mitiori interpre-
tandi genere subvenire eis decet. Præceperunt nempe
sid quod plurimi existimant, interque hos laudatus sæpius
Cl. Scheurleus *bibliogr. Mor. §. 211. & seqq.*) ἀπάθειαν, ut ob-
tinerent εὐπάθειαν seu μετρίωπάθειαν, ut appellat *Synesius Ep.
140.* quando motus illi naturales consistunt intra modum:
eo consilio, quo solemus, quæ in unam partem excurrunt,
in alteram reflectere, quo ipso simili Aristot. monet vir-
tutis sectatores, ut quam maximè unum extremum, ad
quod natura propendent, caveant *Ethic. Nicom. l. 2. cap. 9.*
Ita Diogenes *Imitari se dicebat chori magistros. Illos enim
tonum excedere, ut reliqui congruum tonum arriperent. Dio-
genes Laertienfis in vit Diog. l. V. p. 228.* Verum enim ve-
ro, ut rectissimè, licet in aliâ re, monet H. Grotius *Prole-
gom. in lib. de Iur. bell. & Pac. hic ipse nimium contranitendico-
natus sæpe adeo non proficit, ut obsit etiam, quia deprehensum
facile, quod in his nimium est, etiam aliis dictis intra veritatem
stantibus auctoritatem detrahit.*

LX. Hæc igitur contra Stoicos hac vice dicta sint,
quæ concludimus elegantissimis verbis Fl. Josephi *in l. de
Machabæis seu imperio rationis, cap. 3.* Οὐ τῶν αὐτῶν παθῶν ὁ
λογισμὸς ἐπικρατεῖν φαίνεται, ἀλλὰ τῶν σωματικῶν. οἷον ἐπιθυ-
μίαν ἢ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ δευλωθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ
δύναται ὁ λογισμὸς παραχέσθαι. θυμόντις ἢ δύναται ἐκκόψαι ἡ-
μῶν, ἀλλὰ μὴ δευλωθῆναι τῆς ψυχῆς; ἀλλὰ τῷ θυμῷ δυνατὸν τὸν
λογισμὸν βοηθεῖν. Κακοήθεια ἢ δύναιται ἐκκόψαι, ἀλλὰ τὸ μὴ
καμψῆ.

καμφθῆναι τῇ κακοηθείᾳ δύναται ὁ λογισμὸς συμμαχῆσαι. Οὐ γὰρ ἐκρίζωτῆς τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐστίν, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς quem locum ita περιφράζεται D. Erasmus : *Ratio non potest obtinere, ne desideretur aliquid, sed potest cogere, ut, quod desideratum fuerit, prudentis consilij ratione vincatur: ut puta, obtinere non potest, ne irascaris, sed cogere potest, ne quod scelus iratus admittas. Turpissimas quoque similiter voluptates ne concupiscas, sed ne his satisfacias obtinebit. Non ergo exstinguit penitus vitia, sed repellit.* Hæc ille.

LXI. Quandoquidem ergo nec in excessu, ut Grotius vult, nec in defectu, ut Stoicis placet, virtus collocatur, id solum superest, ut in mediocritate posita affectus non excindat sed temperet, quod quidem his thesibus sufficienter, Deo juvante, nos ostendisse credimus.

LVI SOLI LAVS ET GLORIA.

Coll. diss. A. 29, misc. 42